

Gündemde Yeni Yaptırımlar Var

Prof. Dr. Sema Kalaycıoğlu

Türkiye 1970 li yılların ortalarından itibaren ambargo ve yaptırımlarla tanışmaya başlamıştır. 1974 Kıbrıs müdahaleleri, ABD nin Türkiye'ye karşı silah ambargosu uygulamasını sonuçlandırdı. Bu ambargo, Türkiye'ye, Kıbrıs'taki askeri birliklerini çekene kadar silah ithal engeli dayattı. Silah ambargosu ve askeri yardımın kesilmesi Türkiye ekonomisini ve siyasi istikrarını zorladı. 1980 lerin başındaki ikinci petrol krizi de Türkiye'yi olumsuz etkiledi. Ancak bu yine Türkiye'yi doğrudan hedef alan bir ambargo değildi. Zaten o tarihten itibaren, Türkiye yeni bir döneme, yeni ekonomik kararlar ile girerken ihracatı teşvik eden ticari liberalizasyon ve daha sonra, Türk parasına konvertibilite kazandırmayı hedef alan mali liberalizasyon, ülkenin dünya ekonomisi ile hızla bütünlemesine imkân sağladı.

Üyelik Perspektifinin Yaptırımlara Sağladığı Kalkan

Terör ve siyasi çalkantıların ekonomiyi ipotek altına aldığı 1990 lı yıllarda Türkiye hep bir AB üyesi olma hedefine bağlı kaldığı için bir ambargo ve/veya yaptırım tehdidi altında olmadı. Türkiye'ye karşı ambargo ve yaptırım uygulanması AB reformlarının gereği olan kurumsal, ekonomik ve siyasi reformları yürürlüğe koyduğu 2000 li yıllarda da hiç gündeme gelmedi. 2001 krizini izleyen ilk on yıl içinde hem IMF programı, hem de AB reformları ile rayına oturan ekonomi, Türkiye'ye çağ atlattı. 2005 yılı sonunda AB üyelik müzakerelerinin başlaması, Türkiye'yi AB ye bir adım daha yaklaştıırken, aynı zamanda dünyanın her köşesine ticari ve ekonomik olarak uzanıp dokunabilen, televizyon dizileri ile her yerde görünürlük kazanan bir ülke haline getirdi.

Bölgesel Güç Olma İddiası ile Gelen Yaptırımlar

Kazandığı ekonomik gücü bölgesel siyasi hegemonya amacı için araç olarak kullanma hevesi, Türkiye'nin bir taraftan ekonomik gücünü aşındırırken, diğer taraftan siyasi itibar açısından sıkıntıya sürükledi. Kabul edelim Suriye'ye hangi amaca hizmet ettiği bilinmeyen müdahalesi, Türkiye'ye hem Orta Doğu pazarını kaybettirdi, hem Suriye'de müttefik mi, yoksa karşı kamp mı olduğu belli olmayan Rusya tarafından çeşitli defalar yaptırımlarla cezalandırılmasına yol açtı. Rusya'ya narenciye hariç sebze ve meyve satamadı, barışma süreçlerinde de hep taviz vermek zorunda kaldı. Bir de üstelik Rusya elinde NATO'yu parçalama aracı haline geldi. Kullanması kolay ve uygun olmayan füze sistemleri yüzünden içinde bulunduğu uçak sanayi programlarından çıkarıldı ve hem AB, hem de NATO'nun sürekli yaptırım tehditlerinin hedefi haline geldi.

ABD En Büyük Yaptırımcı

Türkiye, İran ilişkilerinde elbette bu ülkeye uygulanan yaptırımlara her zaman seyirci kalamadı. Ancak hem yaptırımları delmek, hem de oldukça karmaşık bazı ilişkiler ve sarrafiye üzerinden yürüyen ticaret nedeni ile özellikle ABD'nin sürekli yaptırım tehdidi ile kendisinden yeni yeni tavizler koparmasına neden oldu. Büyük değerlere baliğ olan kayıt dışı işlemler hala bir taraftan bazı Türk Bankalarının, siyasi simaların ve Türk ve Amerikalı bürokratların üzerinde Demokles'in kılıcı gibi durmaktadır. Bu süreçte Türkiye'nin kaybı, şahısların büyük kazançlarına karşılık, ülkenin uğradığı maddi kayıplar ile sınırlı değildir. Aynı zamanda, Türkiye ve Türk siyaseti itibar kaybetme sürecine girmiş bulunmaktadır. Özellikle Suriye, Libya ve Doğu Akdeniz'de kullandığı sert güç, Türkiye'nin hem yumuşak gücünü, hem de ekonomik gücünü aşındırmaktadır.

Dost ve Dostluk Yok, Çıkarlar Var

Türkiye şu anda Suudi Arabistan'ın bile ticari yaptırım uygulaması ile karşı karşıya olan bir ülke haline geldi. Bu son 30 yıldır Suudi Arabistan ve Türkiye arasındaki ilişkileri ciddi bir şekilde zedeleyen bir gelişme olup, Türkiye için yaklaşık 3.5 milyar dolarlık bir ihracat kaybı anlamına gelmektedir. Henüz bu gelişmenin Suudi Arabistan'da faal olan Türk şirketleri ve orada ikamet

edip alışan Türk vatandaşları açısından ne anlama geldiği belli olmamakla birlikte, Suudi yaptırımları, Türkiye’yi serbest ticaretten bir basamak daha men eden bir gelişme oldu.

Avrupa’ya Tehdit daha Ne Kadar Etkili Olur?

Bu arada halen büyük bir maliyet üstlenerek kabul ettiği, bir kısmına siyasi amaçlarla vatandaşlık bile verdiği Suriyelilerin, mülteci statüsünde olanlarını AB ye yollama tehdidi, AB nin Türkiye’ye karşı kapsamlı bir yaptırım uygulamasını geciktirmektedir. Bununla birlikte Birleşik Krallık, Fransa ve Almanya gibi bazı AB lkeleri halen Türkiye’ye silah ihracatını sonlandırmış bulunmaktadır. Aynı zamanda, AB ticari ilişkilerini siyasi ve kısmen ekonomik nedenlerle bozmak istemediği Türkiye’ye karşı, bir yesi olan Kıbrıs’ın haklarını savunmak, Türkiye’nin haklı Akdeniz taleplerini cevapsız bırakmak, hatta Kıbrıs ve Yunanistan’ı Doğu Akdeniz’de güçlendirmek sureti ile Türkiye’nin ticari menfaatlerden çok ötede siyasi kayıplarla karşı karşıya kalmasına neden olmaktadır.

Okyanus tesinin Dalga Boyu

Bu arada Kanada da 2019 yılından itibaren Suriye’de yürüttüğü harekt nedeni ile Türkiye’deki şirketlerinin faaliyetlerini sıkı sıkıya denetlemekteydi. Türkiye son yıllarda dizginleyemediği siyasi ihtiraslara karşılık, bunlarla dengeleyemediği ekonomik yeterliliği nedeni ile giderek zorlanmaktadır. İşte yine son muhatap olduğu yaptırımlardan bir diğerisi, Ekim 2020 başından beri Kanada tarafından yürürlüğe konmaktadır. En son, Kanada menşeili insansız hava araçlarının (İHA) Dağlık Karabağ’da Ermenistan Ordusu rolündeki Rus glerine karşı kullanıldığı gerekçesi Türkiye- Kanada ilişkelerini de germekte ve Türkiye’nin serbest ticaret sergzeştine bir darbe daha vurmaktadır.